

ВЗУТТЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАРОДНОГО КОСТЮМУ УКРАЇНЦІВ ПОДІЛЛЯ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст. (за матеріалами польових досліджень)

У статті розглядається тематика побутування літнього та зимового видів взуття на Поділлі на польових матеріалах автора. Автор виділяє характерні відмінності у вжитку взуття на Західному та Східному Поділлі. Окрема увага приділена способам пошиття та конструюванню взуття на Поділлі у першій половині ХХ ст.

Ключові слова: взуття, “бердляки”, мешти, чугайні мешти, “обсцаси”, парусинові туфлі, кирзові чоботи, хромові чоботи, шкіряні постолои.

Взуття беззаперечно є важливим елементом народного костюму. Метою даного дослідження є аналіз видів взуття, які побутували на території Східного та Західного Поділля у першій половині ХХ ст. Розглядаючи тематика побутування взуття на Поділлі, варто зазначити, що тема залишається малодослідженою й потребує детального опитування “в полі”. Проте, варто виділити праці дослідників кінця ХХ – початку ХХІ ст. Л. Булгакової-Ситник, Г. Стельмащук, Т. Ніколаєвої, О. Косміної¹.

У першій половині ХХ ст. незаможне сільське населення Поділля переважно не мало літнього взуття. Якщо людина мала черевики, вона вважалася матеріально забезпеченою. Аналіз власного, зібраного в межах Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей матеріалу, засвідчує, що відсутність чи достаток взуття (як зрештою і інших елементів одягу) пояснюється низкою причин: по-перше – загальним достатком мешканців конкретного села, адже часто населення навіть дуже близьких територіально сіл різко відрізнялося своїм матеріальним рівнем. По-друге – віддаленістю від торговельних шляхів, великих ринків, міст тощо. В деяких селах велика кількість людей ходила босоніж, в той час як в інших на ноги обов’язково одягали хоча б плетені або шкіряні постолои.

Найчастіше босоніж ходили діти або молодь. До сільських клубів молоді люди приходили переважно без взуття: “...та босі ходили! Дівчата в клуб ходили і босі танцювали”². Були випадки, коли молодь, яка мала взуття і, відповідно, взувалася на молодіжні гуляння, не сприймалася в молодіжній спільноті. Тому, щоб стати рівноправним членом сільської громади у колективі, потрібно було прийняти єдине правило – бути таким, як усі, а отже – ходити без взуття: “...була в селі дівчина Лікера і вона була багатша, і її покохав сільський хлопець бідніщий – Ладим. Но він то Вадим, а по сільському Ладим. І він її добивався, але вона йому відмовляла. То він поїхав у Канаду на заробітки і купив їй оці чоботи. Я не знаю як в них можна було ходити, вони такі грубі і тяжкі. Він заробив на них, там в Канаді він ліс рубав, заробив і купив їй ті чоботи. Привіз їй і подарував. А всі ж тоді були босі, всі бідні були, та на полі працювали босі, а ця його майбутня жінка, ця Лікера, мала вже галоші, то вона вже вважалася багатшою. І вона ходила, десь на вечір, на гуляння в галошах. Всі босяком, а вона в галошах. А то як він їй вже подарував ті чоботи, вона його прийняла, вже погодилася за нього вийти заміж, і вона в куці заховала свої галоші, і пішла босою, так як всі. Всі босі і вона боса. Так от ті чоботи теж є символом витривалого кохання”³.

Серед видів літнього взуття подолян слід виділити: плетені постолои, шкіряні постолои, “бердляки”, мешти, чугайні мешти, “парасинові” (парусинові) туфлі (балетки), сандалі. Плетені постолои були характерними для Західного Поділля, в основному, цей вид взуття був запозиченим із сусідніх Гуцульщини та Опілля. Плетені постолои інформанти називають ще “гуцульськими постолоами”: “...то хто мав такі постолоики. Такі гуцульські плетені. То теж дуже

файно, було бо воно було кольорове, а тут де взувати ногу, то було два кутасики ше”⁴. Шкіряні постолои були характерними для Центрального Поділля, а саме для східної частини Хмельницької області та заходу Вінниччини. Їх виготовляли з виченої шкіри телят, яких за радянських часів били для виготовлення взуття потай від колгоспного керівництва: “...шили, шили, я не знаю, вони продавалися і були шевці такі, що шили. А шили постолои, то вже були спеціально такі шевці. То тайком різали свині, різали ті телята, бички і виправляли шкіри і з тих шкір шили”⁵.

“Бердляки”, або “літні капці” – традиційний вид взуття для Західного Поділля, побутував на сході Тернопільщини та на заході Хмельниччини. “Бердляки” плели за допомогою дерев’яного “ключка” (гачка), вручну, з “баловини”, тобто найгрубшої пряжі: “...Прели, вот так напрутут, і тії нитки і з тих ниток в’язали – такі ключки були, то дерев’яний гачок такий. І так в’язали. Ти й чо нитку, тий закладаєш, закладаєш і гачком таким. Воно таке вже спленеться, тай вже ходиться, шо вже не по грудаках”⁶. Плести “бердляки” вмiли майже усі чоловіки, на замовлення вони не виготовлялися. Таке взуття носили виключно біля хати, як святкове ніколи не використовували.

На Західному Поділлі видом повсякденного взуття слугували чугайні мешти, які плели з сукна: “...ну хто мав вівці, тримав ті вівці, овечки стригли, і тоди вовну пряли на прялці такий, і красили, робили таку ткань, і з того в’язали. Підшивали тако резину, шоби ходили. В них тако я тобі скажу до церкви ніхто не ходив, а тако коли хати”⁷.

В 30-х рр. ХХ ст. на Західному Поділлі, яке входило до складу Польщі, входять до масового вжитку мешти – лакові та ремінні. Проте через свою високу ціну, вони були доступними лише для заможних селян. Верх виготовлявся з простої чи лакованої шкіри, а так звані “обсцаси” (пiдошви) були дерев’яними. Мешти вважалися дуже якісним взуттям і носилися довго: “...уже в мештах, потом уже купували мешти. Вже були одні такі ремінні, а були такі лакові. Такі лакові то були дуже дорогі. Ну я знаю, що з татом я поїхала до Заліщиків мешти купувати. Як зайшли вже в магазин, а я дивлюся, то в вікні стоять лакові чорні мешти. То тато каже, гай бери собі ціво жовті мешти, а я кажу я не хочу, я хочу сехво чорних. А він се запитав, а то ті жовті коштують шість злотих, а ті чорні дванадцять злотих. Тато каже це невдалі мешти, він кажу се невдало ш’є. Не, кажу – я чула, я кажу – енакших не хочу. То кажу, шо я в них ходила ціле дiвотство, аж за німців як вже тікали німці, то був вечір то німці тікали аж на край села то я загубила обсцаса. Бо обсцаси були дереві прибиті. Бо довго носилися”⁸.

На Східному Поділлі основним видом літнього взуття були: “парасинові” туфлі (балетки), поширені на сході Хмельниччини та на всій території Вінницької області. “Парасинові” туфлі шили з парусини – цупкої непромокаючої тканини, схожої до сучасного брезенту: “...капчики то отаківо були простенькі такі ніби з брезенту. Це такі тако тапочки і туто перепиночка і такий гудзичок”⁹. “Парасинові” балетки шили шевці на замовлення по селам, також їх можна було купити на великих ринках. Проте, як і мешти на Західному Поділлі, “парасинові” туфлі були доступними не для всіх селян, тому за ними дбайливо доглядали, щоб вони не псувалися, берегли їх і ходили лише “на вихід”: “...но тоді були в моді парасинові балетки. Такі на перепонці. То ми розводили або білу глину, або зубний порошок, це в суботу як, наприклад, їх вимію на воді добре щіткою, а тоді вони просохнуть, то я цим порошком тоді їх намащу, а синькою цією, шо купляли підсинювати вже тако, пообводила ті кайомички кругом, вони получилися гарні і білі носочки мама купила мені вже, і це я так ходила до клубу. А то як були в мене одні туфлі, були на низькому каблуку такі на шнурках туфлі, то я йшла боса до клубу, а туфлі несла в руках. А коло клубу витирала ноги в траву, там левада в нас, взувала ті туфлі. А багато дiвчат ходили босі і босі танцювали там коло того клубу”¹⁰.

На Східному Поділлі був поширений ще один вид літнього взуття – сандалі. Їх робили шевці, або самі селяни на звичайних швейних машинках. Такий вид взуття з’явився у повоєнний час і побутував до кінця 50-х рр. ХХ ст.: “...потом пізніше, то вже взяли машинку, в нас була вже машинка. Була така ножна вже машинка, вже там даже не то шо вже там шили, вже машинкою як робили оці чоботи. Вже робили, всьо обшивали, а потому робили вже сандалі. Це всьо на цій машинці робили. В мене батько і сестра, в мене сестра, но тоді було дуже трудне время ну, і я сестри свої не помню но я з розказів своїх батьків, шо тато в мене був фельшером, то він всьо-всьо, шо таке візьме в руки бо сім’я, то таке все робив. А вже було

так, що вона [сестра] сидить, тільки дивиться, що він там робе. А потім уже, каже: “Тато, давайте я вам поможу!”, а він каже, що ти мені допоможеш дитино, ти сама що знаєш як і що. Вона каже, що всьо знаю. То вона по тому помагала, то вони такі робили, що це вже з ніби як його, хром називався, чи як на його там кажуть, вже такі вона вирізала і потому ці цвіточки такі вирізала, в селі ще тоді ніхто не вмів ще, бо взуття тоже не було. А вона виробляла і потом уже всьо цево, і листочки таківо, і квіточки повиробляє. Дуже красиво робили і обшивали. От і так робили. А підошву тоже робили з такогось грубого матеріалу. Десь я не знаю, де вони його тоді брали. Це всьо. Да. А потому, чоботи робила, могла чоботи робити і всьо зшиє, зроби і геть, тільки не знала як сзаді робиться задніки”¹¹. Підошву до основи кріпили за допомогою “клейстеру”, який варили з муки: “...там же ж треба п’ятки такі знаєш, щоб воно грубеньке було не загиналося, то вона там робила, з муки робила, ну з муки робила клей, клейстер, такий клейстер густий якийсь там заварували, і вони так зклеювали багато його, ну і там закладали потом на копито, потом оце все, то вона одно тіко що не знала, то як той заднік робити”¹². Кріпили підошви у сандалів за допомогою кілочків: “...і кілочки вже робили тоже, забивали, так. Кілочки робили, от я тільки не знаю, з якого дерева вони. То приносили додому й сушили їх, висушували, а потому розрізали його на такі кубічки, от і потому його різали, воно різалося воно так, натісував батько, я сама це ще бачила, отаково натешенатеше, тоненько, і тут ці загострять чуть-чуть, і так били і самі кілки робили й так”¹³.

Через брак взуття, та його високу вартість часто незаможні селяни ходили босими до пізньої осені, а взимку мали одну пару для всієї родини. Серед зимових видів взуття, які побутовали на Поділлі у першій половині ХХ ст. варто виділити: черевики, чуні, кирзові чоботи, хромові чоботи, “шиті” і “биті” валянки.

На Західному Поділлі взимку селяни ходили у червоних черевиках з чорними або білими “обсцасами”: “...ще борше ходили в черевиках. Так складали черевики і тако мостилі, і тако зависоко ходили. То були червоні, я собі так пам’ятаю, що носили спід чорний, а холяви червоні, або спід білий”¹⁴. Черевики були дуже дорогими, шилися на замовлення чоботарями, і тому часто люди замовляли лише одну пару взуття для усієї родини: “...і був тут швець, Білий його називали. І він приходив сюда в село з Меджибожа. І він нам шив. І туфлі шив, і чоботи шив так. В нього були ці копити чи як. Копити! Такий є копит він на нього натягає шкуру, обшиває, і тоді копита того витягає, і тоді вже, вже воно вже готове. Безрозмерне. Я як взую братові ті чоботи, оце так шили”¹⁵. Щоб пошити взуття зі шкіри, її виправляли: “...щоб виправити шкіру, потрібно було спочатку посолити і скласти конвертом на сім днів. Потім у воду додати ще солі, щоб мокла сім днів. Потім вчепити на п’яла і зняти кафою міздру. Одна шкіра то треба сто грам хромпіку. І сто грам цукру, і сто грам сірчаної кислоти – це все зварити. В два відра води взяти половину розчину, кинути туди шкіру і помішувати через день. На третій день додати залишки розчину і лишаємо ще на десять днів. Потім виймаємо шкіри, переємо, сушимо волоссям до верху. Білиться крейдою і розминається”¹⁶. Вже після вичинки шкіри, сільські чоботарі бралися шити взуття: “...вже шкіру приносили готову. І тато так натягав її на це копито, забивав цвяшками під спід і тоді називалося піднаряд. Піднаряд. Це натягнуто, як вам намалювати, отак о Боже прости, не можна на хлібі, хай Бог простить. Оце шкіра, оце копито. Він так о накладає, звідси прибиває так як факстригує. Тоді називається це піднаряд. Тоді він обрізує тут о, тут він оббив, тоді знімає. Він зняв, вона має вже форму. Знімає обріз цей і тоді обшиває так, як на машинці. Боже, яке це терпіння було що шити стебнути. Це називається стебнування. Він стебнує чорною ниткою, до смоли її смолить і так шилом пробиває дирку і тоді голкою з ниткою і стебнує вже халяву до піднарядиця. А це що на низу має бути в чоботі. Це називається піднаряд. А стебнує вже халяву, що б засувати туди. Зшиває, стебнує це всьо. Ну халяву перед цим він зшив вже. Помір нитку втроє, хоч і дуже тісно, а котра легше і туди це все він престібнує, пришив. Вже є халява і є з верха всьо. Тоді зі споду вирізає такі як стілки вирізає з кожї твердої. Тверда кожа то то коняча. Виправа з кінського того, ну як називається, ну шкіра коняча. Вона тверда така як на два сантиметри. Він звідти вирізає таке як стелок, але воно називалося інакше. І тоді він вже знов натягає на те копито і вже не цвяшками прибиває, а наперехрест такими нитками і тоді прибиває кілочками, да, з берези вирізані такі кілочки дерев’яні і тими кілками б’є до того копита. Помню тако о в роті тримає два кілочки, такий спеціальний молоточок був і забиває. Це в три ряди

кругом оббиває. Кругом копита в три ряди кілочки ті. А як ті кілочки заготовлять. Такі треба, як цвяшка.брати березові, тоді він їх ріже пилочкою на такі о кусочки такі прянички і сушить на печі шо б вони висохли. А тоді ножиком їх колить і такі як сірник виходять квадратні кілочки. І він їх загострює ще. Це страшне. Загострює і потом забиває в копито. Но воно дерев'яне і там воно залазить, він знає скільки сантиметрів там повинно бути. Це всьо він прибиває, тако о воно на копиті, а це всьо в два ряди кілочками. На підшві. Забиває в два ряди або в три кілочками дерев'яними. А як же він знімає копито? На копиті забиває. А тоді знімає так, як ногу. А потім постукав і виймає. Я ж думаю, чого мотузочки були. А там було підв'язано на таку ключку мотузочок зв'язаний і потому він впирається ногами і раз і вийняв те копито звідти. І вже є чобіток. Я ж думаю, шо він тими мотузочками перев'язує. Да. Я ж думаю, чого це було мотузками, такими грубшими мотузочками. А тоді він раз, потягнув і вже є чобіток. А вже коли зробить, то робив мазь. Смалець, якийсь старий, засмерджений. Не такий шо можна було ще десь. Вже той спеціально він десь собі в коробку та й так. Палив бумагу, як було шось десь резінове, чобіт старий резіновий, то то всьо він спалював у такому тазику і собі робив таку мазь. Заколочував те шо перегоріло той весь попіл чорний з смалцем і на щітку і так вилаксує. І це слово можна написати. Ваксує. Ваксує до блиску. До блиску шерстяною тряпочкою. Вперед щіткою намастить а потім до блиску вилаксує. Бо так помастить, хтось буде взувати, то руки замастить то смалець до чорної гидоти тої. А він так її витре, шо так, як стікляне"¹⁷.

Хромові чоботи шили на замовлення у шевців, і в залежності від майстерності чоботаря, вони виготовлялись або за одним покромом, і для чоловіків, і для жінок, або за різними кроями. Проте, частіше сільські чоботарі, щоб знизити вартість чобіт для селян та виконати більше замовлень, виготовляли чоботи, використовуючи один крій, який підходив і для чоловічих, і для жіночих чобіт: "...робили шкіру, ну як хромова шкіра називалася, така вона блискуча, там її ваксували чимось, то шили чоботи. Називалися хромові чоботи. Які були в чоловіків, такі були й в жінки. По розміру, по розміру тільки шо"¹⁸. Також на замовлення шили і кирзові чоботи, проте вони вважались не такими гарними через грубшу шкіру, яку використовували для їх пошиття: "...з буйволів виправляли, бо воно було тверде. І негарне було. І таке було, вобщем тверде, негарне було. І так шили ті кирзові чоботи їх. Але хто міг собі купити крем, вакса називалася, то ше міг помастити, шо би вони ближчали, а хто не мав, то й так ходив"¹⁹.

Для дітей купували взуття великих розмірів, щоб не витратити щороку кошти на придбання нової пари зимового взуття: "...потім поїхала купила таково кирзові. В восьмому класі таково кирзові. Мама каже, шо купляй на зріст, шо б це поки школу кончила ше хватило їх, бо нема за шо. Купиш малі, не буде на другий рік, в чому підеш. То купила якісь сорок другий чи шо. То й гупаю собі в ті Маньківці. А дороги ж не було, таке тільки болото, шо тільки на ногу з другої застрягаєш. Застрягнеш одною а другу виймеш. Зараз вже дорога. Тоді ніхто, хто там буде їхати коняка може яка проїде"²⁰.

Селяни носили також і валянки – “шиті”, і “биті”. Технологія виготовлення у них була принципово різною. “Шиті” валянки шили з сукна, а всередину набивали ватою і вшивали ситцеву підкладку: "...шиті такі, шо шили, всередину вата накладається, зверху сукно а знизу ситець. І такі валянки шують"²¹. “Биті” валянки утворювались завдяки збиванню войлоку. Биті валянки з “калошами” носили в сильні морози але серед молодих дівчат, вони не користувались популярністю, адже вважались негарними: "...то зима сніг, то мама каже, шо бери биті валянки з калошами. І ті биті валянки з калошами, вони як ідеш то тільки бах, бах, тяжко, воно не зручно і воно не красиво, да. А я ше мамі кажу, якщо ше без калошів, то я їх візьму, а якщо з калошами, то я їх брати не буду. Бо негарно, як той такий старий мужик іде. О, то були оці сапоги кирзові да, то вони знаєш мені ті більше сапоги кирзові нравились, бо знаєш вони до ножки були. Інакшого взуття не було в то время"²².

Побутували у 1950–1960-х рр. на Поділлі і гумові чоботи різних видів, які коштували відносно не дорого, а тому були майже в кожній родині. Гумові чоботи у більшості випадків були без утеплення, саме тому, задля використання їх як основного виду зимового взуття, селяни самотушки утеплювали їх устілками з войлоку. Оскільки саме цей вид взуття був найдоступнішим, його носили навіть найбільш сільські селяни: "...то я вже стара, тій як ходила й в школу взутись нема в шо, а я йшла в школу в восьмий клас, взутись нема в чого, я дуже хотіла в

школу. Тій в мене чобіт порвався, а чобіт резіновий один такий, а другий блискучий. Я тако приклала їх, обрізала холяву. Шо тако одна холява коротша, а друга довша. І той блищить а той сивий. Шо робити? Намастила болотом звечора і чисто холяви всьо намастила, покклала шоб висохли. Висохли, рано взулася, йдуть дівчата в школу, ні часів нічого. Боже, як визвали мене до доски розказувати, як вони подивилися, ну шо не видно, шо ті чоботи в болоті, но, шо вони видно, шо вони не парні. То вже так всі реготали, насміялися, вчитель каже вже, хвате вже насміялися, сидіть тихо. Два дні так ходила”²³.

Отже, у першій половині ХХ ст. на Поділлі основними видами взуття були: мешти, “парасинові” туфлі, “бердляки”, чугайні мешти, плетені і шкіряні постолі, сандалі, черевики, хромові і кирзові чоботи, гумові чоботи, “шиті” і “биті” валянки. Незаможні селяни переважно не мали літнього взуття і ходили босими до глибокої осені. Воно вважалося дуже дорогим видом одягу, вимагало спеціального замовлення та тривалого виготовлення, а тому його берегли та ретельно за ним доглядали.

¹ Косміна О. Ю. Традиційне вбрання українців. Т. І.: Лісосотеп. Степ. – К., 2008. – С. 59.

² Записала Воробей О. 23 червня 2013 р. в с. Шрубків Летичівського р-ну Хмельницької обл. від Дідик Марії Максимівни 1932 р. н.

³ Записала Воробей О. 27 червня 2013 р. в с. Велика Яромирка Городоцького р-ну Хмельницької обл. від Мірошник Лариси Іванівни 1967 р. н.

⁴ Записала Воробей О. 17 червня 2014 р. в с. Іванків Борщівського р-ну Тернопільської обл. від Новоспішко Стефанії Василівни 1942 р. н.

⁵ Записала Воробей О. 26 червня 2013 р. в с. Миньківці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл. від Соловійчук Євдокії Іванівни 1939 р. н.

⁶ Записала Воробей О. 27 червня 2014 р. в с. Велика Яромирка Городоцького р-ну Хмельницької обл. від Надкриничної Антоніни Моїсеєвни 1933 р. н.

⁷ Записала Воробей О. 17 червня 2014 р. в с. Іванків Борщівського р-ну Тернопільської обл. від Новоспішко Стефанії Василівни 1942 р. н.

⁸ Записала Воробей О. 16 червня 2014 р. в с. Касперівці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. від Бубніцької Килини Ємельянівни 1924 р. н.

⁹ Записала Воробей О. 25 червня 2013 р. в с. Мошкунці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл. від Арцаблук Емілії Михайлівни 1940 р. н.

¹⁰ Записала Воробей О. 6 серпня 2014 р. в с. Польова Лисіївка Калинівського р-ну Вінницької обл. від Козловської Галини Вікентіївни 1934 р. н.

¹¹ Записала Воробей О. 7 серпня 2014 р. в с. Мигалівці Барського р-ну Вінницької обл. від Печенюк Галини Іванівни 1944 р. н.

¹² Там само.

¹³ Там само.

¹⁴ Записала Воробей О. 16 червня 2014 р. в с. Касперівці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. від Бубніцької Килини Ємельянівни 1924 р. н.

¹⁵ Записала Воробей О. 23 червня 2013 р. в с. Западинці Летичівського р-ну Хмельницької обл. від Кітнік Олени Гнатівни 1932 р. н.

¹⁶ Записала Воробей О. 24 червня 2013 р. в с. Миколаїв Хмельницького р-ну Хмельницької обл. від Тарлінської Таміли Миколаївни 1940 р. н.

¹⁷ Записала Боряк О. 26 червня 2013 р. в с. Миньківці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл. від Шляги Оксани Антонівни 1947 р. н.

¹⁸ Записала Воробей О. 25 червня 2013 р. в с. Мошкунці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл. від Арцаблук Емілії Михайлівни 1940 р. н.

¹⁹ Там само.

²⁰ Записала Воробей О. 2 серпня 2014 р. в с. Токарівка Жмеринського р-ну Вінницької обл. від Галини Іванівни Кузьмінської 1942 р. н.

²¹ Записала Воробей О. 28 червня 2013 р. в с. Привороття Друге Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від Мельник Катерини Яківни 1946 р. н.

²² Записала Воробей О. 5 серпня 2014 р. в. с. Дубова Жмеринського р-ну Вінницької обл. від Волошиної Ганни Семенівни 1950 р. н.

²³ Записала Воробей О. 2 серпня 2014 р. в. с. Токарівка Жмеринського р-ну Вінницької обл. від Галини Іванівни Кузьмінської 1942 р. н.

В статье на полевых материалах автора рассматривается использование летних и зимних видов обуви, способы ее пошива и конструирования на Подолье в первой половине XX века. Автор выделяет характерные отличия обуви на Западном и Восточном Подолье.

Ключевые слова: обувь, “бердьяки”, мешты, чугайные мешты, “обсцасы”, парусиновые туфли, кирзовые сапоги, хромовые сапоги, кожаные лапти.

This paper summarizes the fieldwork research on the subject of summer and winter footwear usage in Podillia region. The author specifies the distinctions between footwear in Eastern and Western Podillia. Particular attention is drawn to the footwear design and tailoring techniques in the region throughout the first half of the 20th century.

Keywords: footwear, “berdlyaky”, meshty, chugayni meshty, “obstsasy”, kirza boots, calf boots, leather sandals.